

פרשת שמיני יהודה ראק

איסורי הטומאה בתורה

א. האם יש איסור להטמא?

איסור טומאה בתורה שבכתב

עיקרון של הלכות טומאה וטהרה מופיע בפרשות שמיני, תזריע ומצורע, ואנו נתקלים בהן בסתירה עקבית וחמורה בין פשטי המקראות לבין ההלכה¹: בפסוקים נראה שהטומאה היא אסורה, כלומר לטהור אסור להטמא והטמא חייב להטהר; בהלכה, לעומת זאת, אין כל איסור להטמא או חובה לטמא להטהר, אלא שאדם רשאי לגשת אל הקודש (להכנס למקדש, לאכול קדשים או תרומה וכו') רק בעודו טהור².

נסקור את מכלול הפסוקים אשר מהם נראה עקרון חובת הטהרה, לפי סדר הפסוקים:

א. בויקרא פרק ה' התורה מונה שלוש עבירות המחייבות קרבן עולה ויורד. הראשון והשלישי הם שבועת העדות ושבועת ביטוי. האמצעי הוא:

(ב) או נפש אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא או בְּנִבְלַת חַיָּה טָמֵא או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמֵא או בְּנִבְלַת שָׂרֵץ טָמֵא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשָּׁם:

(ג) או כִּי יִגַּע בְּטִמְאֹת אָדָם לְכָל טִמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יִדַּע וְאִשָּׁם:

משמע, שההטמאות היא עבירה שחייבים על שגגתה קרבן עולה ויורד.

ב. בפרשת שמיני נאמר:

אֲךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ... מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ טָמֵאִים הֵם לָכֵם:

(פרק י"א, פסוקים ד' - ח')

מפורש בפסוקים שאסור לנגוע בנבלת בהמה טמאה, משום טומאתה. פסוקים אלו חוזרים גם בפרשת ראה (דברים, פרק י"ד, פסוקים ג' - ח').

ג. לאורך הפרשות העוסקות בסוגי הטומאה השונים, מפורטים דיני הטהרות. לדוגמא, בפרשת שמיני: "...וכל הנושא מנבלתם יכבס בגדיו..." (ויקרא, פרק י"א, פסוק כ"ה); "...במים יובא..." (שם, פסוק ל"ב); "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ורחץ במים..." (פרק ט"ו, פסוק ה'), ועוד רבים. התורה איננה מתארת מעשים אלו במפורש כתנאי לטהרה בלבד (כלומר מי שרוצה להטהר צריך

לעשות כן, אך מי שלא רוצה להטהר - לא), ופשטות לשונות הציווי היא שהטמא חייב לעשות מעשים אלו ולהטהר.

ד. בסוף פרשת מצורע, בסוף תורות הזבים למיניהם, נאמר:

וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטִּמְאֹתָם וְלֹא יִמְתּוּ בְּטִמְאֹתָם בְּטִמְאֵם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם:

(פרק ט"ו, פסוק ל"א).

המילה "והזרתם" היא משורש נ.ז.ר., אשר משמעותו היא פרישה; כלומר, משמעות הפסוקים היא שיש לפרוש מטומאה ולשמור על טהרה, ושמי שאינו נשמר מן הטומאה - חייב מיתה.

ה. בפרשת טמא מת נאמר:

כֹּל הַנֹּגֵעַ בְּמַת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכְּנוֹ ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טִמְאָתוֹ בּוֹ:

(במדבר, פרק י"ט, פסוק י"ג).

ובהמשך שם:

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֹּהֵל כִּי אֵת מִקְדָּשׁ ה' טָמֵא...

(כ').

איסור טומאה בהלכה

תורה שבעל פה מציירת ציור אחר לגמרי: בהלכה, אין איסור עצמאי של טומאה, אלא רק איסור לטמאים לאכול קדשים או קדשי גבול (כגון תרומה), להכנס למקדש וכדומה, וכן איסור לכהנים להטמא בטומאת מת. יש, אמנם, דעה בתנאים (דעת ר' יוסי) - שאיננה נפסקת להלכה - ש"טבילה בזמנה מצוה"; יש דרשה של חז"ל המחייבת טהרה בזמן הרגל; ודרשה אחרת המחייבת אכילת חולין בטהרה³. אך כל הדינים הללו, אם בכלל הם נפסקו להלכה, הם ברובד משני, בהיקף מצומצם, ולכל היותר ברמה של חיוב עשה; בוודאי לא מדובר ב"נשיאת עוון", בלאווים ובחיובי כריתות, כפי שמשמע בפשטי הפסוקים.

ההלכה דורשת את הפסוקים מהם משמע שיש חובת טהרה לדברים שונים:

א. בקרבן עולה ויורד (ויקרא פרק ה') חז"ל דרשו מהמלה "ונעלם" שמדובר בטומאת מקדש וקדשיו, כלומר באדם שנטמא ואחר כך שכח זאת, וכתוצאה מכך בא במגע עם מקדש וקדשיו (תורת כהנים, פרק י"ב, ז'; ברייתא בשבועות יד:). אולם, המגע עם מקדש וקדשיו לא נזכר כאן בפסוקים כלל. הרמב"ן מפרש שזהו דבר מובן מאליו, והתורה קיצרה בו. רש"י מפרש שהמגע עם מקדש וקדשיו נרמז במלה

3 לסקירה על העניינים הללו ראו משנה למלך, הלכות טומאת אוכלין, פרק ט"ז, הלכה י'.

1 ראו גם מאמרו של יוחנן ברויאר במגדים ב' שעסק בשאלה זו.
2 אמנם יש כמה הלכות יוצאות דופן, ולקמן נתייחס אליהן.

ב. קדושת מחנות

כדי לפתור את הבעיה, נעיין בפרשה אחרת - פרשת שילוח מחנות בפרשת נשא:

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טֹמֵא לְנֶפֶשׁ:

(ג) מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תְּשַׁלְּחוּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:

(ד) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

פרשיה זו מהווה מקור להלכה של 'שילוח מחנות' - איסור הטמאים לבוא למקדש. ה'מחנה' הנזכר בפסוקים מיושם להלכה לקדושת המקום של ירושלים והמקדש (ספרי, במדבר, פיסקא א'; תוספתא, כלים, בבא קמא, פרק א', י"ב; זבחים קטז: רמב"ם, הלכות ביאת מקדש, פרק ג'). אולם, נראה שפרשה זו איננה מנסחת באופן ישיר הלכה לדורות, אלא מהווה סיפור המתאר אירוע. ההוכחה לכך היא דברי הסיום: "ויעשו כן בני ישראל": התורה איננה כותבת משפט כזה בסוף כל פרשיה הלכתית, ואין משמעות הדברים שלאורך הדורות שמרו ישראל על ההלכה, ולא שבני ישראל התחילו בשמירה על ההלכה; אלא, משמעות הביטוי היא שבני ישראל ביצעו הוראה שהורה להם משה לאותה שעה. כלומר, הפרשיה איננה באה לקבוע הלכה של 'שילוח מחנות', אלא לספר כיצד ה' ציווה באותה שעה לשלח את הטמאים מן המחנה, וכיצד ישראל הלכו וקיימו את ההוראה, ואכן שילחו באותה שעה את הטמאים מן המחנה. מדוע דווקא באותה שעה הוצרכו ישראל לשלח את הטמאים, ועד אז לא שילחו? הפרשה כתובה אחרי כל סידור המחנות בפרשות במדבר-נשא, ועל קשר זה העיר כבר רשב"ם:

לאחר שנסדרו ונקבעו סדר המחנות וחנייתן הוצרך לומר שילוח טמאים מן המחנות.

וכן הרמב"ן:

אחר שהקים את המשכן צוה בשלוח הטמאים מן המחנה, שיהיה המחנה קדוש וראוי שתשרה בו שכינה. והיא מצוה נוהגת מיד ולדורות.

אולם, הרשב"ם והרמב"ן רואים את ההקשר של סידור המחנות רק כסיבה לנתינת ההלכה כאן, בעוד שנראה לומר יותר מכך - שרק קיום המחנה על סידורו הוא שהכריח את שילוח הטמאים. לפי זה, איסורי הטומאה מספר ויקרא, הקשורים לקדושת מקום של מחנה ישראל כמחנה שסביב השכינה, תלויים בסידור המחנות בפועל סביב המשכן, ומשום כך רק עתה, בעקבות סידור המחנות, הם נכנסו לתוקף.

כך מוכח גם מדברי התוספתא:

"ואשם". חרף דברי מפרשים אלה, קשה מאוד להניח שהתורה השאירה דבר כזה לקורא להשלים.

ב. לגבי "ובנבלתם לא תגעו" שבפרשת שמיני מופיעות שתי דרשות בחז"ל. אחת (תורת כהנים, פרק ד', ט'; ברייתא בר"ה טז:): מעמידה את האיסור בזמן הרגלים⁴. דרשה שנייה (תורת כהנים שם, י') רואה את מגע הנבילה כ"רשות", וייתכן שהכוונה היא שנקבע כאן משקל ערכי שלילי, שאיננו מחייב⁵. כמו במקרה הקודם, גם כאן שתי הדרשות רחוקות מפשט הכתובים, הנוקטים בלשון ציווי כבכל האיסורים שבתורה. רשב"ם מפרש שמדובר בהקשר קדשי מקדש; הרמב"ן מפרש שמדובר בתיאור האמצעים לשמירה על טהרה, למי שחפץ בכך. רק ראב"ע מפרש כפשוטו, שיש כאן לאו של מגע נבילה; אך פירוש זה, כאמור, מנוגד להלכה.

ג. גם הפסוקים בסוף ויקרא י"ז נדרשו לטומאת מקדש וקדשיו (תורת כהנים, פרק י"א, י"ד), למרות שאין זכר למקדש וקדשיו בפסוקים. רש"י ורשב"ם אף הם "השלימו" את עניין טומאת מקדש וקדשיו; ראב"ע פירש גם כאן כפשוטו, ושוב - בניגוד להלכה.

ד. חז"ל דרשו את "והזרתם את בני ישראל מטומאתם" לפרשיה מאישה סמוך לוסתה (נדה סג:), אבל פשטיה דקרא הוא, כאמור, שיש לפרוש מטומאה ולשמור על טהרה, ושמי שאינו נשמר מן הטומאה - חייב מיתה. בדרשה אחרת למדו חז"ל מפסוק זה חובת ציון קברות (מועד קטן ה.), וכמובן שגם זה לא רמוז בפשט. בתורת כהנים (פרק ט', ז') חז"ל קושרים את איסור "והזרתם" עם עונש המיתה המופיע בהמשך הפסוק, כפי שבדאי מתחייב על פי פשט, ולפי זה ברייתא זו בתורת כהנים איננה דורשת את הפסוק לפרשיה סמוך לוסת ולא לציון קברות, אלא לדבר שחייבים עליו מיתה - מן הסתם לטומאת מקדש וקדשיו (עיינו רש"י). בפסוק זה, בניגוד לקודמים שנידונו, אכן מופיע לשון של טומאת מקדש:

וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאתָם וְלֹא יִמְתּוּ בְּטִמְאתָם בְּטִמְאֵם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם:

אולם, טומאת מקדש מופיעה כנימוק לעונש ולא כתנאי במעשה העבירה, ואם כן משמע שהעבירה והעונש אינם מותנים בכניסה למקדש.

ה. בספרי (במדבר, פיסקא קכ"ט, ד"ה "ואיש") נדרשו הפסוקים בפרשת טמא מת לטומאת מקדש. גם כאן טומאת מקדש נזכרת, אך שוב - רק כתוצאה בעקבות העבירה ולא כתנאי במעשה העבירה.

כיצד, אם כן, נסביר את הפער שבין תורה שבכתב לבין ההלכה?

4 לא ברור האם מדובר באיסור דאורייתא או לא - עיינו רמב"ן על אתר ומשנה למלך הל"ל.

5 עיינו בהקשר זה בפרק הראשון של 'שיעורי הרב אהרון ליכטנשטיין' על טהרות.

(פרק י"א, פסוקים ד' - ח')

מפורש בפסוקים שאסור לנגוע בנבלת בהמה טמאה משום טומאתה, וכפי שנסביר מייד - כאן כבר לא נוכל לומר שהאיסור תלוי בסידור מחנות, ולמעשה איסור זה איננו תלוי בקדושת מקום כלל.

פרק י"א בפרשת שמיני מהווה דיבור אחד העוסק כולו בהלכות טומאה הנובעת מבעלי חיים, לפי קטגוריות שונות של בעלי חיים - בהמה וחיה, עופות, דגים וכו'. אולם, ההלכות של חלק מקטגוריות בעלי החיים חוזרות בשני קטעים נפרדים, עם הבדלים בתכנים. כך, מופיעות הלכות של 'שרץ הארץ' בפסוקים כ"ט - ל"ח, ושוב הלכות אחרות של 'שרץ הארץ' בפסוקים מ"א - מ"ג. לענייננו, לגבי טומאת בהמות טמאות, מופיעים בפרשיה זו שני קטעים הלכתיים: פסוקים ב' - ח', ופסוקים כ"ו - כ"ח.

ההסבר לכך הוא שמעורבים בפרשיה זו שתי מערכות של דינים, הכוללות שני סוגים של דינים, וחלק מהדינים מופיעים פעמיים - פעם אחת מכל סוג. סוג אחד של דינים מסתפק בקביעת טומאה כעובדה; דינים אלו, מן הסתם, הם בעלי השלכה למפגש עם מקדש וקדשיו. כך, דיני טומאת בהמות בפסוקים כ"ו - כ"ח מסתפקים בקביעת הטומאה:

(כו) לְכֹל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִשְׁת פְּרָסָה וְשָׂסַע אֵינְנָה שְׂסַעַת וְגֵרָה אֵינְנָה מְעֵלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא:

(כז) וְכֹל הוֹלֵךְ עַל פְּפִי בְּכֹל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב:

(כח) וְהַנֶּשֶׂא אֶת נִבְלָתָם יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְטָמָא עַד הָעֶרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם:

גם דיני 'שרץ הארץ' בפסוקים כ"ט - ל"ח שייכים לסוג זה.

לעומת זאת, חלק אחר של דינים קובע איסורים מוחלטים. לסוג זה שייכים הלכות טומאת בהמות בפסוקים ב' - ח':

(ב)...זאת החיה אשר תאכלו מפל הבהמה אשר על הארץ:

(ג) כל מפרשת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבמה אתה תאכלו:

(ד) אף את זה לא תאכלו...

(ח) מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם:

לסוג זה שייכים גם דיני 'שרץ הארץ' בפסוקים מ"א - מ"ג:

וְכֹל הַשְּׂרָץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקָּץ הוּא לֹא יֵאָכֵל...לֹא תֹאכְלוּם כִּי שֶׁקָּץ הֵם:

ההסבר לאיסורים של סוג זה מופיע בדברי הסיכום לפרשיה, הבאים כהמשך לדיני שרץ הארץ:

(מג) אֵל תִּשְׁקְצוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם בְּכֹל הַשְּׂרָץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם:

ובשעת מסעות אין בהם משום קדושה ואין חייבין עליהם משם טומאה.

(כלים, בבא קמא, פרק א', י"ב; וראו גם רש"י גיטין ס. ד"ה "ופרשת").

כלומר, האיסורים תלויים בסידור המחנות, וכשהמחנות בטלות - האיסורים בטלים.

לאחר הכניסה לארץ בני ישראל כבר לא ישבו במחנות סביב המקדש, ולהבדל זה יש משמעות הלכתית יסודית להבדל שבין מעמד מקום המחנות לבין מעמד מקום יישוב ישראל בארצו לדורות. הדוגמה המובהקת לכך היא לעניין היתר 'בשר תאוה': במדבר, כאשר ישבו ישראל במחנות סביב המשכן, אכילת בשר בהמה הייתה מותרת רק בהבאת הבהמה למשכן כקרבן, ואכילת בשר כבשר קדשים (ויקרא י"ז, וברמב"ן שם לפסוק ב'); רק לקראת הכניסה לארץ הותרה להם אכילת בשר חולין (דברים, פרק י"ב, פסוקים ט"ו - כ"ב).

מעתה נראה, שזהו פשר הפער שבין הלכות טומאה לדור המדבר לבין הלכות טומאה לדורות הבאים. פרשת שילוח טמאים, המתבססת על ההנחה שקודם לסידור מחנות לא היה צורך בשילוח הטמאים, מגדירה ומלמדת שהבעייתיות של הטומאה היא אך ורק בהקשר של מפגש עם מקדש וקדשיו, ורק במדבר מבנה המחנות הגדיר את מעמדם של ישראל כנמצאים במפגש מתמיד עם מקדש: מחנה ישראל עצמו היה קדוש בקדושת מקדש ברמה מסויימת. לפי זה, הניסוחים בספר ויקרא ובמדבר, המבטאים איסור מוחלט של טומאה, והמזכירים את המקדש - אם בכלל - רק במסגרת הנימוק לדין או לעונש, מנוסחים כלפי מציאות המדבר, כלומר מציאות המחנות. ואכן, הפרשות בספר ויקרא שניתנו מאוהל מועד מדברות בפירוש על מציאות מחנות, כגון בויקרא פרק ד', פסוק י"ב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה..."; ויקרא פרק י"ז, פסוק ג': "איש איש מבית ישראל אשר ישחט... במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה..."; ועוד. משום כך לא שילחו טמאים מן המחנה עד לאחר סידור המחנות בפועל. ממילא, כאשר התורה בדברים י"ב הגדירה את יישוב ישראל בארצו כיישוב של 'ריחוק מקום' מן המקדש, היא קבעה שיישום ההלכה המקורית למציאות החדשה מוגבל למקרה שבו היחיד נכנס למקדש בטומאה. ביטויים כמו 'את משכן ה' טימא' הופכים ממילא מהנחות רקע לתנאים נחוצים ליישום הדין.

ג. קדושת ישראל

איסורי טומאה הנגזרים מקדושת ישראל

ההסבר שפיתחנו לעיל הוא תשובה מצויינת לארבעה מתוך חמשת המקרים שבהם פתחנו את השיעור, אך הוא אינו מסביר את איסור מגע נבלת בהמה טמאה (מקרה ב' לעיל), שהרי ראינו שבפרשת שמיני נאמר:

אֵף אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ... מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

אולם, כאן נוסף משפט (בפסוק כ"א) לגבי נבילות בכלל: אסור לאכול, אבל התורה מתירה בפירוש לתת את הנבלה לגוי (גר תושב) או למכור לו. ברור שאילו היה אסור לגעת בנבילות אלה לא היה ניתן לטפל בה ולהעבירה לנכרי, והמשמעות המעשית הייתה שאין לישראל הנאה ממונית או אחרת מהנבילה. לכן, היתר נתינה או מכירה של נבילות כולל גם היתר מגע בהן.

כמובן, ניתן לחלק ולומר שפסוק זה רלוונטי רק לנבילות שלא נאמר לגביהן איסור מגע, כלומר לנבלת בהמה טהורה ולנבלת העוף. אולם, הפסוק עצמו איננו מחלק כך, וניתן להבין מסתימת הדברים שבאופן כללי הוא בא לבטא התחשבות של התורה, החסה על ממונם של ישראל, בצורך הממוני לטפל בנבילה ולאפשר הנאה מנבילות, וממילא גם מגע בהן. ואם כך, יש סתירה סמויה בין פסוק זה לבין הפסוק האוסר מגע נבלת בהמה טמאה.

ונראה, שמסתירה זו היסוד לפתרון הבעיה שלנו. הפרשיה בויקרא כוללת רק איסור מגע הנבילה, אבל הפרשיה בדברים כוללת בתוכה את שני צדדי הסתירה. משמעות הכללת שני צדדי הסתירה בפרשיה אחת היא שיש כאן פער בין הרצוי העקרוני לבין ההתחשבות בפועל של התורה בצרכים של האדם. תורה שבעל פה מאשרת שהתוצאה המעשית של הסתירה היא שסוף הפרשיה (פסוק כ"א), המתיר את מכירת הנבילה לנכרי, וממילא גם את הנגיעה (בה) שולל את תחילתה (פסוק ח'), האוסר מגע בנבילה משום טומאתה), והאיסור היחיד הוא של אכילה, ובפועל, להלכה, אין איסור מגע בנבילה.⁶

ד. קדושה ורחמים

נסכם את שתי הנקודות המרכזיות שהעלינו, ולאחר מכן נראה גם את המשותף להן.

תחילה ראינו, שפרשיות ספר ויקרא וספר במדבר, שנאמרו מאוהל מועד, מנוסחות בהתאם למציאות של סידור מחנות סביב המשכן. מציאות זו כוללת קדושת מקום של כל מקום יישוב ישראל, ולכך שתי השלכות הלכתיות: חיוב שחיטת כל בהמה כקרובן באוהל מועד (כלומר איסור בשר תאוה), ואיסורי טומאה מסויימים (או חיוב להטהר). רק בספר דברים התורה מלמדת שהמציאות בארץ תהיה שונה: מציאות של 'ריחוק מקום', אשר בו קדושת השכינה - לפחות ברמה המחייבת טהרת הגוף והאוסרת בשר תאוה - מצטמצמת למקום המקדש.

לאחר מכן, ראינו שפרשיית קדושת ישראל בפרשת שמיני מחייבת באופן עקרוני השמרות מפני מגע נבלת בהמה טהורה, ושרק בספר דברים יש הקלה בדרישה זו, משום התחשבות בצרכים הממוניים של ישראל.

(מד) כי אני ה' אלוהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ:

(מה) כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיתם לאלוהים והייתם קדשים כי קדוש אני:

(מו) זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים וכל נפש השרצת על הארץ:

(מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל:

(פרק י"א).

בפסוקים אלו מבואר כי איסורי הטומאה בפרשיה נגזרים מקדושת ישראל: כשם שקדושת מקדש וקדשו מגדירה איסורים של טומאה, כך גם קדושת ישראל. אלא, שכיוון שהקדושות הן שונות, גם תכני איסורי הטומאה הם שונים; למשל, כל שרץ הארץ אסור באכילה (קדושת ישראל), אבל רק שמונה שרצים מגדירים טומאה לעניין קדושת מקדש מקדשו. בהמות טמאות אף הן כלולות בשני הסוגים; ובכלל איסורי טומאה של בהמות טמאות - איסור מגע נבילה.

מדוע אין איסור מגע נבילה להלכה?

עולה מכאן, שאיסור ההטמאות במגע נבלת בהמה טמאה - המופיע יחד עם איסור אכילת נבלת בהמה טהורה - נגזר מקדושת ישראל. וכיוון שכך, הוא בוודאי איננו תלוי בסידור מחנות, והיה צריך לנהוג לדורות, גם כאשר יישוב ישראל איננו במחנות סביב המשכן.

אם כן, עלינו לחפש הסבר אחר מדוע איסור מגע נבלת בהמה טמאה איננו נוהג להלכה. לשם כך, נעיין בפרשיה מקבילה לפרשיה בשמיני - בדברים י"ד:

(א) בנינים אתם לה' אלוהיכם לא תתגדדו...

(ב) כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה:

(ג) לא תאכל כל תועבה:

(ד) זאת הבהמה אשר תאכלו...

(ו) וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו:

(ז) אף את זה לא תאכלו... טמאים הם לכם:

(ח)...מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו...

(כא) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך...

מבחינה לשונית ותוכנית, ברור שפרשיה זו בנויה על הפרשיה בויקרא י"א. לענייננו, גם כאן איסורי הטומאה בנויים על קדושת ישראל, וגם כאן, יש איסור מגע נבלת בהמה טמאה.

⁶ בשיעור לפרשת כי תבא, הסקנו שעיקר הנאום המרכזי של ספר דברים נאמר לראשונה עוד לפני הקמת המשכן. לפי זה, הפרשיה בדברים י"ד בעצם קדמה לאמירת ויקרא י"א מאוהל מועד. ניתן להציע שכאשר ה' עיבד את הפרשיה של דברים י"ד אל תוך הקשר דיני הטומאה של פרשת שמיני, הוא השמיט את היתר נבילה, מכיוון שבהקשר המשכן בפועל אסור להטמא.

בשתי הנקודות אנו רואים את דרכה של התורה בעניין הקדושה - הצבת רף עקרוני גבוה של קדושה וטהרה, ורק לאחר מכן הורדה של הדרישות בפועל, כדי לאפשר קיום סביר של החברה הישראלית בארצה.

המשמעות לענייננו היא כפולה.

ראשית, אנו לומדים על חסדי ה' שנתן לנו תורת חסד, תורה שכוללת בתוכה את מידת הרחמים ושואפת לקיום חיי חברה סבירים ונורמליים.

שנית, עלינו ללמוד מכאן עד היכן מגיע הרצון העקרוני של הקב"ה לקרבה שלנו אליו - עד כמה היה ראוי לישראל להיות קדושים, ועד כמה היה ראוי למקום מושבם להיות קדוש. יש כאן מסר של שאיפה לטהרה וקדושה גם מעבר למחוייב פורמלית, גם בתחום ה'רשות' - 'קדש עצמך במותר לך'.

* *

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון וליהודה ראק, תשס"ט *

* לשאלות והערות ניתן לפנות ליהודה ראק בדוא"ל *

* yrock20@gmail.com *

* נערך על ידי צוות בית המדרש הוירטואלי *

* *

* בית המדרש הוירטואלי *

* מיסודו של *

* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *

* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *

* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *

* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דוא"ל: office@etzion.org.il *

* *